

LEGEARI BURUZ

Ascaaldi luzetik, euskeraren aurka amaika esamesai ekin dioete etengabe ainbat eta ainbatek. Benetan milla maxio- goraberaen mendeagalanki astindua ikusi oi dugu euskera azken gizaldi ontan batez ere. Ba-dira noski, an-or utzumus- tuka zalapart triskanbil gorrian, euskerari edozein gaieta- ra eratze edo moldatze ori uka oi dioetenak. Au egi ote? Biots-muinetan min dut, baña... jo dezagun egira, lotsa astin- du dezagun. "Yakin" aldizkari ontako batek ziona, nik ere ai- tortu bear; alegia, euskera ez dugula berez ain moldatu edo erabilli-eziña, euskaldunok gure alperkeriz erabilli-gaitza birtu dugula baizik. Ta au bai egi biribilla. Arraio alenak! Urte askotan beintzat, ia antzu eduki dugu; euskera-soroan gu tri jardunak gera, gaiak berak exkar astarrikatuak, pilosopi eta teknika saillean ere, nekez ikusren ditugulan bi, ta... jakiña, ta gero euskera egokitasun edo era-moldatze gutxiz urinitua dagola... Iskuntz erabiltzeak damaioke euskerari its-joskeraren ugaritasuna.

Egun-egunko ditugun gai-soroak oro lan ta jorratu bear ditugu. Bestela zer? Euskeraren galera eta euskaldunon parragarrikeri itxusia! Ongi dakigu zein ioria dan euskera, bañan... baita ere erdoitua egon dala edo pittin bat. Euskal arnasez bisitu bear dugu gaur egungo bizi guatia; mixtu gu- re euskera xamurra, oraindiño apur bat erderatuak gaude, egi- a esan. Baña suma dut euskera-min gaudela, euskeraz mintza, arnas gura dugula. Au olan dalarik, txalogarri benetan "Ya- kin" en lana. Ar bitza ba ene zorion beroenak!

Asmo auek jarraiki, ni ere atek idekitzera nator.

Filosofi-sorcan euskera landu ta jorra-miñez natusue. Ez da lan erreza gai ain sakonak xamur-xamurkiro azaltzea; orre-gatik, ba-litste gurdi-ardatz erdoidanek lez, aldiz-aldi musika latz egitea; baña tia... alegiñik alegin, goruntz be-ti ekin! Gaurko nere saica legeari dagokio; gai au garran-tzi biatikoa ere, ta gaur-gaurkoa. Ar ba, irakurle, ene pilo-sopi-gogai apur abek.

Itzaurrean luzatu ba-naiz, barkatu.

o o o

I.- LEGEA ZER?

Lege, its au, ansika bider erabili oi dugu bor-bor gure aspaiñetan. Lege zarrak, lege berriak di-rala-ta, kuxi-maxio pranke egin oi dugu. Benaz, gure bisia legepean dijoa, bere jo-muga eskuratzearren. Zentzunak ar-giro dasaigu zerbaiterako jarriak izan gerala bizi-toki onetan. Gaus gustiak lez, gure biziak ba-dauka izate-arra-zoi bat; benaz, Jaungoikoak elburu edo ja-muga batera zuzen-du ta makurtu bait zituan bere izaki denak. Eta gizonak jo-muganako joera ori izaki, ser-nolako bidez zuzentzen da bere jo-muga onerunts? Lege ta bidezko zentzunaren bidez, alegia. Legea ez izaki, ezin jo guk gure jo-mugaruntz. Or-duan, gure bisia saltsa-maltsa parragarri bat litzakelako baizik. Au eduki bear noski, gure biziaren zear aldi oro nola jokatu jakitearren. Lege onen esaupidera iritxias, Jainko-nai santuaren jakitun giñake. Geroan esango dugun lez, gizonak, esagueraren mende dan orñako, bersala biotz-bar-nean soma oi da izamenak edo naturak beregan ezarritako legea. Onezkeroz, on litzaguke, nere aburuz, legeari dagokion zeipen edo definiziñe bat ematea. Ona ba emen al eran nere-nerek labur-labur tajutua: "Altasun egokiak, guzion onerako, dixurkigun bidezko agindua". Au da, aal au dun agintariak, betearazten dan zentzunesko agindua, baña jakifña, gusion o-nerako dan agindua.

II.- Zentzun edo BIDEZKO AGINDUA.

Zer dala-ta deitu zentzunesko agindua? Alajañe!, au ere ba egi argi-argia nos-ki. Legea, benaz, ainbat eta ainbat anker, auzdikputz, arrox-ka, edo odol-ixurtzallisen griñ-tzar ez, zuzenbidezko egin-tarien agindua da baño. Alegia, legea edozein karkarin e-do otso amorratuen agindua izaki, nola zentzun edo griñe

gabekoa esan? Nola, obenari onbide deitu? Nola mendiko iturriak esti gozatsu baten jario al izatea gura izan? Au al perrrikako, ta burukeri parragarri litzake. Arraioa! Ortara ez al goaz ba? Gizonak, griñ txar eta aspikerien menpe dagonen, griñ oien joera da. Bere adimen eta naimena griñ txarrez itxumustuta dagoz, ta jakiña, bere egipen eta aginte guztiak griñ-kutsu ori darite. Ona ba emen tamalaren tamala ta okerraren kalte gorria! Bearrezko saigu, legeari dagokion lez, zentsun bidez jokatzea. Areago oraindik, au da, zuzenbidez edo justizi-premiak daskaigun lez jokatzea. Zentsunak ba-du emen, nun osatu bere elburua. Gizonak, zentsudun edo adimendun dan eskeroz, gaus orotan kutsu goitar ori erabili eta adierazi bear noski. Legeak, bere izatez, daskaigu zuzen-jokatze au, bestela zuzenbidea bereala oinperatu ta amildua ikus litzake.

III.- GUZTIEN ONERA ZUZENDUA

Agintaritzan daudenak, menpekoen onera zuzendu bear alegia beaien alegiñ guztiak. Agintari menpean dagon gizon-saillak ba-ditu bere bearrak, agintariak zapustu eta saztu ez ditzazkenak. Agintariak, ez gizon bereiziari, saillari dagokionez baizik, eman bear ditu legeak ere. Arrazoa eman: batzutan bati on litzaiokena, saillari kalte litzaiokelako; gañera, lenen-lenen gizarteari begira bear saio, bereiziari ez ordea. Au olan dalarik, ongi dasaiegegu legea gusien onera zuzendu bear dala. Au ta olako legeak sarritan nekagarri eta itxura gaixtoko zaizkigula, zer egingo! Gizon bereiziaren nai-bearrak latsak, baño, gizartearenak areago. Legearen izate-arrazoi bat au da: gusien onera zuzendua egotea. Bestela, Jaungoikoak legeari jarri dion elburuari uka dagioke, ta jakiña, au okerbidez.

Aita Santu Leon XIII'garrenak "Sapientiae Christianae" deritzan idaxtiam onela mintzatsen da: "Legea, bidezko agintariak zuzenbidez gusien onerako ematen dan agindua baizik ez da".

IV.- LEHENGO ETA LEGE GALLEK.

Guk, gizonok, jatorriz edo naturas, laster dakusgu zer gauz on edo zillegi zaigun, eta zer oker. Ongi dasaigu esaguera onak, berenako edo sortzesko lege bat ba-dugula, eta orratio! ez erruz jarria, Jaungoiko berak gudan ezarria baño. Au, nola testatu edo agitzan onartu?

Etikak sortzekolegeari dagokion zatian, ba-dakarzki bere arrazoi sakon-sendoak. Ona emen aietako bat: Gizonarengan Jaungoikoaren naira ezagun izatea Berari dagokio; gizona, sortzeko lege bidez, Jainko-naiaren jakitun bait da; ortaz, gizonak sortzeko edo natura-legearen (1) berri du. Bestea: benetan, berezko zaio gizonari, zer gauz on, zer gauz oker dan igartzea. Areago oraindik, bera jakitun da alajaña!, Jainko, guraso eta aberriari zor zaion maitasun orretzaz. Baña, au mundik-nora, zer dala-ta alegia? Natura-legearen bidez, joera arrigarri onen bidez. Natura-lege au ez izaki, inñolaz ere guk ez igarri okerraren gaitza, ta onaren ezta. Ta natura-lege oni buruz, geiago oraindik. Jaungoikoak, ainbestean ornitu eta sendotu zuan lege au, beraren agindu-austeari zigor beltz bat ipintzeraño, alegia. Berak zion gizonari: Oker bidez jokutzen baduk zigor; ostean, sari ukek eriotz ondorean. Ill ondoren alegia, bizi onetan zorion ta zoritzarrak nahas-mahas gaizto ta onen artean banatuak baidaude. Arrazoi auek aurrez-aurre ditutalarik, ongi dager natura-legearen garrantzi-lenentasuna. Lenengo lege alegia, Jaungoikoarengandik zuzen-zuzenik ixuri ta, biziaren kear, onen bidez gauz denetan bear dan lez joka oi dugulako.

Lendanik esana dugu, lege onen bidez, biotz-barne-tan argi-argiro suma oi dugula onari ekin eta okerrari zaputz dagokiola. - Arrazoa azaltzera nator. - Lege au naturak emana dugun ezkeroz, inñorengandik ezin etorri, Jaungoikoarengandik ezik. Berak egin guzia, ta Beragana makurtu bear ere. Zortzeko legea ba, Jaungoikoaren abots baizik ez da. Izan ere nolabait azaldu bear bere naira Jaungoikoak. Gauz batzuk, geure onerako, bestetzuk gaitzerako diran ezkeroz, aldi bakoitzean natura-legeak zentzun zuzen orren bidez dasaigu xeri ekin, xeri zaputz. Bestela, lege onek indar bultzadarik ez luke, ta aundi-lenengoa ez litzake.

Baña orain, gizon-aginduak mundik dakarzkigute bete-bearrasteko indar edo almen ori? Egi esan, sarritan beintzat, gizon-agindupean egon oi gera. Baña, au zer demontres!, zer dala-ta? Ona emen korrika, baña bai ongi ariña. Jaungoikoak natura-lege oni almen asko eman dizkio, ta aien artean agintaritzako au; gizonak, emaitz onen bidez, agindu dezake au ta ura, bete-bearrak sortu, eragozpenak jarri, ta abar... Au ezik, gizartean gauzak nola zuzendu? Ainbat itxillu ta itxura gabeko nasketetan zer egin, nora jo? Gizartean naitanaiez-

ko ba, agintari, agindu, ta beste onelako ixtori-bear guzik. Gañera natura-lege onek geure bidezko nagusiei menperatze-arren agindu dagigu. Austin doneak dotriñ oni buruz onelazion: "Nere aburuz, zuk dakizu, gizon-lege onetan ez dagola natura-legegandik artu ez dan ezer zuzenik, ezer bideskorik". (De lib. arb. l. l, c. 6)

Aurrera jarraituaz, oraindik esan dezakegu, gizonak kidekoen bidezko aginduak betetzean, ez duala osatzen Jaungoikoaren naia baizik. Bañan, lotsagarri ez ote, kideko zai-gun agintari zuzen au Jaungoikoaren ordeaz dagoala. Ekin eta aztarrika dezaiokegu berriro arrazoiari. Lendanik azaldua dago gizon-legeak bere indar-kemenaren iturburu oso-osea natura-legean dutela erabat, eta natura-lege au guk izamenean itsasita daukagula ere. Ortaz edozein gizon-agindu betetzean Jaungoikoari menpeko gatzaiskio ta ospe damiogu. Bañan agintariari indar orregatik bate-bear estu bat datorkio benetan. Onek, Jaungoikoaren izenean ekin oi duan ezkeros, Jaungoikoari dagokion eraz jokatu bear du. Alegia, zuzenbideari jarraiaz, ta legeak zintzoki erabilliaz. Orregatik zioeten apostoluak: "Obe da Jainko-mendean egotea, gizonarenean baño".

V.- NIDEGABE DAN LEGEARI ZER?

Au ikusiarren, oraindino legeari ainbat t'ainbat gauz gertutik dijoaskio. Adi bidez, zintzo edo bidegabe dan legepean ba-gaude, menpetasunik guk legeari zor ote? Erantzun gogor ta zorrotz bat egoki eman. Lendanik jakitun gera legea bidezko izan bear dula, bestela ez litzakela lege; ortaz, bidegabe dan legeari menpetasun etzaio zor. Benaz, legearen esan-naia ematean, zeatzmeatz azaldu gemun, legea zintzo izatekozuzenbideari dagokionez jokatu bear dula. Orregatik, okerbidez dagon legeak, aalik ez, indarririk ez noski bere aginduetara, betebearrazteko. Barne-muñetan geldi-geldiro murkatu ba Leo XIII garrenaren itz baliotsu auk: (Diuturnum I 142) "Aldi batean bakarrik gizonak legeari menpetasunik ez dio zor, au da, goi ta giza-eskubideari uka dagon zertzobait agintzen zaionean; jakina, natura-lege ta Jainko-naia urratzen duten gauz guzti oiek, ez dira ez agindugarri, ez merpegarri".

Ta... Eliz Amaren aurka dijoan legeari? Orain gauzak Kristau lez ikusi, lege okerrak gutri lesake. Fede bizian

da gon kristauak, irakin-diraki onezkeroz. Soro onetan bere fedeak asko daskaio gero. Ez gabiltz ia txantxetan, ta gauzak ere erabaki bear biziro batera edo bestera. Benetan, Jaungoiko, Jesukristoren irakaspen ta Eleiz Amaren aurkakoa dan legeari, eutsi, bultzada gogorrak egin bear kristauak noski. Oraindik geiago; kristauaren lege onenganako menpetasuna, bere fedearen oker aztun litzake. Aita Santuak onela dio berriro: "Baña estaduen aginduak Jainko-eskubideari aurkakoa ba-lirake, ta beaiekin Eleiz Ama, erlijio bete-bear, ta Jesukristo ta Aita Santuaren agintaritzari min balitzaioke, orduan aurka egites naitaniezko, ta lege-menpetasuna pekatu litzake; gañera, gizarte berari au kalte litzaioko, Erlijio aurka jokatzea Estaduaarentsat lege-austea dalako noski".

Estadua Jainkoari aurkatzeko almenik es noski. Egi da bai Jesukristok diona: "Eman zesar'i Zesar'ena, ta Jaungoikoari Jaungoikoarena", au da, Eleiz Amari berea; baña, arretaz oartu, bi jauntxo auek erkatuta Eleiz Ama ez aundi, aunitz bider aundiago dala baño; eta jakiña, bere aginduak indar-bultzada bisia goa gizonaren gogoan.

Onera ezkeroz, ez erio-dardaras, esta ittun-negar-muxiokas, poz ixurika baizik, kristau sendoari dagokion gisan alegia, oju ozen egitera nator. Zer dala-ta ba poz arnas-al-di osasuntsu auek? A-, kristau gerala-ta, Estaduaren amurru-petik igesi desakegulako. Zorionez, Eliz Amaren magalean ba-besturik geudela, zenbat bider ajolik es eman dezakegu xillegi ta itxurasko ez diran aibat lege parregarriei.

Amaitu naiaz eta gaia arrotzen jarraituaz, arrisku auetan sintzoki jokatu nai duan kristauak, zer egingo? Guzia jasan, eta erietzaren garratza bera miaztu bear bada ere. Lenen-lenen, Jainko ta Eliz Amaren ikurriña etsaien oin-petik askatu, ta gure odolaren tanto beroekin bera busti ere. Kristauak gera lenen, gizonak gero. Etsaiaren ekaitzaldiburrumbadak zenbat gogorrago, gure burruka aibat latzago. Leiares-leias salba dezagun ba, gure fede marçul-santua.

Muxika'tar Joxe Luis Anaia
Villaro'ko Sakramentinoa.

(1) Sortzesko lege ta natura-legea berdin dira.